

Szakmai vélemény dr. Márton Mátyás
„A Világtenger” c.
a Magyar Tudományos Akadémia
doktori címéért 2010-ben benyújtott értekezéséről

A 176+75 függeléknyi oldal terjedelmű értekezéshez 118+70(71?) ábra és 23 táblázat, ill. 70(?) ábra, a függelékhez 70/71(?) ábra és 5 táblázat tartozik. (Az ábraszámok bizonytalansága annak következménye, hogy a 148 o. és a 150-151. oldalon szereplő térkép számozatlan. A „Függelékben” pedig a Szerző a „13-14 ábra” megjelölést – nyilván megbocsátható figyelmetlenségből – kétszer használja.

Mielőtt szakmai véleményem – bírálatom – részletes kifejtésébe fognék, előre bocsátom, hogy *az értekezés nyilvános védésre való kitűzését javaslom, és annak tudományos eredményeit elegendőnek tartom a Magyar Tudományos Akadémia doktori címének megszerzéséhez.* Előrebocsátom továbbá, hogy végzettségem szerint földrajz-biológia szakos középiskolai tanár, s végzettségem óta a földrajztudomány akadémiai doktora vagyok, a térképészet tudományához kevésbé értek. E téren azért szerencsére olyan Tanáraink voltak, mint Irmédi Molnár László, Füsi Lajos, Keresztesi Zoltán és jó barátom volt Tiderle Lajos....

Véleményem tehát:

1. A Szerző a hazai térképészet- és természetföldrajz, földtan mindeddig kevésbé ismert területét vizsgálta-vizsgálja mai tudásunk legkorszerűbb módján, hozzá adva saját szakmai értekezéseit, kutatásainak eredményeit. Mindez a tengerfenék domborzatának-formakincsének feltárására, a róluk-belőlük következő ismeretanyag használatára vonatkozik. S egyúttal alátámasztja, hogy a tengerfenék domborzatának tanulmányozása segít hozzá leginkább a kőzetlemez-elmélet (lemeztektonika) kialakulásának és magának az elméletnek megértéséhez. E tárgykört illetően a hazai térképészetet és felszínalaktant a Szerző alapos elemzés után példásan és iránymutatóan értékeli, összegzi és fejleszti tovább a nemzetközi mérésekből levonható következtetéseket, sőt, nemcsak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is hozzásegít a tengerfenék domborzatának minél megfelelőbb ábrázolásához.

Részletes elemzés:

1. fejezet; „Előszó”. Ehhez szakmai észrevételem mindössze annyi, hogy jó. Írásmodora (stílusa) kevésbé. (Ez utóbbi tárgykörrel a későbbiekben összefoglaló véleményemet megfogalmazom.)
2. fejezet: „Egy általános mélységtérkép (batimetikus tengertérkép) készítésének elvi modellje”
 - 2.1., 9.o. utolsó bekezdés, alulról 6-5. sor: „az általában alkalmazott lineáris interpolációval (mivel a felszínnek nem minden egyes pontját mérjük meg a domborzatrajz előállításához)” ... Milyét mérjük az egyes pontoknak?
 - 2.2., 10.o. Utolsó bekezdés: a „generalizálás” szó értelmét itt, az első alkalommal tisztázni kellene. Utána talán elfogadható, mint idegen eredetű szakszó.
3. fejezet: „Baranyi IV. vetületének osztott változata.”

Új vetület óceánok kisméretarányú (földrajzi) térképi ábrázolásához”.

 - 3.1., 3. bekezdés, 1. sor (13.o.): Baranyi Jánosnak megadnám születési évét is!

4. bekezdés: megemlítem saját véleményem: visszaállítanám a Ferro-i kezdő hosszúsági kört, mert így a K-i félteke magába foglalná az egész Óvilágot, a Ny-i-ra pedig az Újvilág jutna.
- 3.3., 18.o. „átjövő” bekezdés utolsó 2 sor: „...amely így összefüggően tartalmazza a Hudson-öböltől az Ob-öbölhöz terjedőleg az Északi-sarki-óceán teljes területét.” Itt hivatkozni kellene 3-2. és a 3-3. ábrára!
4. fejezet: „A batimetrikus térképek domborzatrajza”
- 4.2., 20.o., alulról 2. bekezdés, 2. sor: „...amilyen Mauryé is volt”... Ki Ő? Mikori a műve? Az előzőekben nem szerepelt, s nincs az irodalomjegyzékben sem!
- 4.3., 21.o., 1. sor „A GEBCO” - ... a rövidítéseket első említésükkor illenék „fözloldani”...!
5. fejezet: „Vertikális generalizálás”
- 5.1., 25.o. utolsó előtti bekezdés. A Szerző itt megemlíti, hogy E. Imhof (1965) 6 „különböző megoldást is felsorol a szárazföldi területek ábrázolására”. „Ezek közül” Imhof két változatot vél legjobbnak. A nem térképész bíráló kérdése a térképész Szerzőhöz: Minthogy a két legjobb változat nem zárja ki egymást, nem lehet ezeket szerencsésen egyesíteni?
6. fejezet: „A horizontális generalizálás alapjai”
- 6.1. „Földünk nagyszerkezeti tagolódása”
- 6.1.1., 44.o. 1. bekezdés, utolsó két mondat: „Az asztenoszféra viszkozitása olyan, hogy benne anyagáramlások révén ún. konvekciós cellák alakulhatnak ki.” Ez tényközlés minden magyarázat nélkül... És kérdés: az anyagáramlások tényleg az „asztoszféra olyan viszkozitása” miatt jönnek létre?!
- 6.1.2., 44.o. 1. bekezdés: az óceáni hátságok (talán kötőjellel kellene írni?) tengelyében nem „központi”, hanem középső hasadék völgy van! (E helyesbítésemet a következő oldalakon nem ismétlem meg.)
- 45.o. 2. bekezdés: „A hátságok mentén fellépő tenziós(húzó) feszültségek egyértelműen arra utalnak, hogy nem az olvadt magma feszegeti szét az óceánfeneket...” Ha ez igaz, erre kellene valami irodalmi hivatkozás, mert ez nem lehet a Szerző saját megfigyelése, s nem is biztos, hogy így igaz!
- Összegezve: a 6.1. fejezet 43-48. oldalán a kőzetlemez-elmélet Szerző szerinti „nagyvonalú” – de nem teljesen jóvonalú – összegzése így pontatlan, és – mert (föltéve?) hogy a rokonságok ennél szakszerűbben fogalmaznak: fölösleges!
- 6.2. „Az óceánfenék morfológiája és nagyformarendszerei”
- 6.2.1., 1. bekezdés (48.o.): Mit ért a Szerző azon, hogy „fiatal” (5. sor) és „Korábban” (7. sor)?
- 6.2.2.2., 50.o. 2. bekezdés 3-4. sor: Mit ért a Szerző „a kontinensláb helyét elfoglaló óceáni árok”-on?
- Ugyanezen bekezdés utolsó két mondata: „Helyenként, mint Észak-Amerika területén, pl. a Kaliforniai-öbölben a kontinens alá is tolódott. Itt, az óceán keleti partjainál, közvetlenül a kontinens peremén húzódnak az óceáni árkok (szubdukciós zónák) – ez valami szörnyű fogalomzavar!

7. fejezet: „A horizontális generalizálás gyakorlati megvalósítása. Az óceánfenék térképi ábrázolása”

7.1., 53.o. „A kontinensszegély és formakincse”; ezen belül az 1. bekezdés 3. sorának közepéből „... tudjuk, hogy a szigetek többsége óceáni lemezrészeken alakult ki...” És akkor mi a helyzet az Adriai-tenger NyÉNy-i szigeteivel, az Észak-Amerikai-szigetvilággal, a Brit-szigetekkel meg a dániaiakkal, az észak-amerikai partokat Ny-on kísérő partmenti szigetekkel?

53.o. utolsó sor: A Kaliforniai-félsziget korábban már leszakadt a Nyugati-Sierra Madre szomszédságából!...

7.1.1., 54.o. 2., 3. bekezdés: „A szerkezeti szempontból valódi szigetek, amelyek óceáni kérgűek és vulkanikus eredetűek...” És akkor az Adriai-tenger K-i partvidékét kísérő szigetsor nem szerkezeti eredetű?

58.o. 2. bekezdés: „E területek jellegzetes képződményei a selfmedencék, amelyeket a jég vájt ki...” Hiányzik a magyarázat – és a továbbiakban is – hogy azért, mert a jégkorszakokban csökkent a tengerek szintje.

59.o. átvett bekezdés 3. sor: „szelektív demudáció” e két szó válogató lepusztulást jelent. De a lepusztulás nem válogat, hanem a közetminőséghez igazodik...

3. bekezdés: „... mindazok a képződmények, amelyek a szárazföldről jól ismertek – és a jég építő vagy pusztító munkájának következtében alakultak ki – megtalálhatók a selfen is, szerves folytatását képezve a szárazföldi formakincsnek, csak tenger fedi azokat.” Ezek szerint pl: ózok, holtjégtavak, oldalmorénák, kem teraszok is?!

7.2. „A mélytengerfenék és képződményei” 64.o.: A „képződményei” helyett jobb lenne a „domborzati formái” megjelölés. Ugyanitt az „óceáni/mélytengeri árkok” félrevezető kifejezést végre rendbe kellene hozni: óceáni-hátság, mélytengeri árok...! Mindezeket a következőkben nem jelzem, mert a Szerző kéziratába bejelöltem.

7.2.1., 2. bekezdés, 65.o. 2. sor: illenék tudni – bár a „szakemberek” néhányja sem tudja –, hogy a törmelék és a hordalék két különböző fogalom! A tengerekben nincs törmelékképződés!

7.2.3., 75.o. 1. bekezdés 2 sorból: „Egyástól távolodó litoszféralemezek határán helyezkednek el, kialakulásukat is ennek köszönhetik.” Mi az alfejezet címében írt hátságvidék? Vagy a „két különböző litoszféralemezszegély alkotta képződmény”? Ugyancsak az 1. bekezdésben: „a lemezek távolodása tehát nem a fölnyomuló magma szétfeszítő hatásának következménye.” Amint fönnebb írtam, ezen állításhoz szükséges valami irodalmi- vagy saját megfigyelésen alapuló hivatkozás!

77.o. utolsó bekezdés: Hol végezték a szóban forgó méréseket, megfigyeléseket? (Csak a 78. oldalon derül ki...)

79.o., 1. bekezdés: Mikori az említett szovjet (orosz) atlasz?

A fejezethez „általánosságban” említenem kell, hogy szerény, múlt századi tudásom szerint a hasadék (rift)-völgyek egyes szakaszai ún. hasadéktűzhányóként működnek, s két oldalukon hasadék menti, ún. centrolabiális (kürtös) tűzhányók sorakoznak. Mindezekről a 7. fejezetben semmit nem olvastam...

8. fejezet: „A mélységtérképek színvilága”

8.3.2., 1. bekezdés 84.o.: az „Óceánok-Sarkvidékek” c. munkához kellene a megjelenés évszáma!

9. fejezet: „Az általános mélységtérképek névrajza”

- 9.2.1., 87.o. 1. bekezdés 2.sor: szóval mik is azok az óceáni árkok? A jelzett részfejezetből hiányoznak az „impérium változások” eredményei, s az ebből és ettől függetlenül bekövetkezett névváltozások!
- 9.3.1., 89.o. 5. bekezdés: Bulgária, Magyarország, Csehszlovákia, a Német Demokratikus Köztársaság, Lengyelország és Romániának legalább fele sohasem volt kelet-európai ország, ill. térség!
- 9.3.4., 91.o.: „A BGN névadás és az amerikai névtárak”. Bár ezen alfejezet második bekezdésében kiderül, mit rejt az al-al címben szereplő rövidítés, ezt már az al-al címben értelmezni köllene!
- 93.o. 1. bekezdés: szövegben – nem a térképen (!) – zárójelben megadnám pl. hogy a Horseshoe-fenékhegy magyarul Patkó-fenékhegy. Mert ezzel így tanulunk-tanítunk!
- 9.4., 96.o. utolsó bekezdés: mi az a két „Vema sor”?
- 9.4.3., 100.o.: Mi a kiadási éve a Bolsaja Szovjetszkaja Enciklopedija-nak?
- 9.5. „A korszerű magyar földrajznév-alkotás”
- 9.5.3., 110.o. az alfejezet utolsó bekezdése, 1-2 sor: „(Véleményem szerint a kanyon nagyságrenddel nagyobb a szurdoknál)” Az én véleményem és tudás-tapasztalatom szerint viszont a spanyol nyelv minden szurdokot „canyon”-nak nevez. A nagyságrendet tekintve pedig : a Cuha szurdokánál „nagyságrenddel” nagyobb a Torda(i)-hasadéké meg a Szádelői-völgyé. A Colorado szurdokát a spanyol is megkülönbözteti: Grand Canyon ≈ Óriás(Nagy)-szurdok.
- 9.5.4., 110.o.: A Szerző ebben az alfejezetben felsorol 7 valamilyen okból hibás nevet „A világtenger domborzatinév-tára”-ból. Kár, hogy a helyes nevet nem közli.
- 9.5.5., 111.o. 3. bekezdés 5. sor: gondolom Dudar Tibor nem a „szépemlékű” központi vezetőség tagja.... Minek a rövidítése ez esetben a „KV”? Utolsó sor: miért helytelen a Keleti-Kilencvenes-hátság és miért helyes a Keleti Kilencvenes hátság? Csak úgy „ex catedra”, minden indoklás nélkül. Avagy a kötőjelek lennének a „földrajzi nevek idegen elemekből álló” részei tömbösítésének eszközei? Éljen a Földrajzi Név Bizottság (vagy Névbizottság)?!
- 9.6. „A földrajzi nevek előtagjainak írása”
- Az A) és B) pontokban (112.o.) írtakkal egyetérték. De a C) pont (112-113 o.) néhány kitételével nem. Miért nem fordítható pl. „Szotrudnyicsesztva”? Nincs jelentése? Az alakra, formára utaló neveket pedig legalább zárójelben magyarul is megadnám, sőt, inkább fordítva. Ezek ugyanis ún. „beszélő” nevek! Az F) pont (113.o.): Miért nincs kötőjel a Keleti, ill. a Nyugati Novaja Zemlja-tenkő és a Nyugati Novaja-teknővölgy égtáj-jelzője után? Miért nincs, miért nem köll kötőjel a Csendesóceán-Antarktiszi-hátság nevében a Csendes meg az óceán közé? Éppúgy ez a kérdés a G) pontban (114.o.) az „Amerázsiái medence”-’vel is!
- 9.7., 115.o. 2. bekezdés 2-3. sor. Nem értem, hogy az „amerikai névtárak” miért érdemelnek külön említést a nevek területhatárait illetően... Ugyanezen bekezdés utolsó előtti sorában a Nagy világatlasz említésekor szükséges lenne annak kiadási évét megjelölni!
- 9.8.2., 117.o. A részletfejezet első oldalán: minek a rövidítése a MÉM? Pl.: Motyogva Ébredő Magyarok-é, vagy a Mogorva Éleseszű Munkásoké?
- 9.8.2.3., 119.o., 1. bekezdés, 1 sor: minek a rövidítése az ICA?

- 9.8.2.4., 120.o. A rész-rész fejezet utolsó bekezdésének utolsó sora:
„Nem tűnik célszerűnek tehát a szigetnevek bevonása sem a névtárba.” Különös kijelentés. Mert ha pl. azt olvasom/hallom, hogy Kréta vagy Ciprus szigete, mindjárt tudom, hogy a Földközi-tenger K-i medencéjéről van szó.
- 9.8.3.1., 121.o. 1? v. 2? bekezdés: sem itt, sem később nincs szó a „beltenger”-ekről. Miért?
- 9.8.3.2., 121.o. 2-3 sor: minek a rövidítése az IHO és (ismét) az ICA?
- 9.9., 123.o., a részfejezet 3. bekezdése, 2. sor: mennyire korai az az írásos emlék?
- 9.9.3. „Földrajzi köznevek”, 125.o. 1.a pont: tulajdonképpen a térképész mit ért a beltenger fogalmán? 126.o. 4. pont: miért Filippinó-, miért nem Fülöp-árok? Miért Somali-, miért nem Szomáli-fenéksíkság?
- 9.9.4., 1.a., 126.o.: mi az a szubkontinens? Csak valami divatos, igénytelen tömegtájékoztatósi fogalom! Filippino-tenger: miért nem Fülöp-tenger? A mi hazai névadásunkban ez utóbbinak van hagyománya. A „Filippino” szolgai átvétel az anglo-amerikai szörnyű nyelvgyarmatosításból!
- 9.9.5., 128-129.o. miért alkalmatlan név a tényleges földrajzi hely azonosításra a Csendes-óceán és a Balti-tenger?!
10. fejezet: „A Világtenger komplex leírása” (131-150.o.) (fogalmam sincs arról – főként a fejezet végigolvasása után – mit köll érteni a „komplex” jelzőn...)
- 10.2., „A Világtenger felosztása” 133.o. „litoszféra lemezek”; 1. Észrevétel: a kéreg fogalmát a földtanosoknak a közetlemez-elmélet megszületése után vastagítaniok köllött volna. 2. Kérdezem továbbá a Szerzőtől, mik azok a mikrokontinensek, amelyek, szintén a Szerző szerint, „tisztán szárazföldi kérgűek”, mint Madagaszkár, vagy Grönland. De hát Madagaszkár az Afrikai-, Grönland az Észak-Amerikai-lemezen van!
- 134.o. 1. bekezdés: nem hiszem, hogy a Szerző ne hallotta volna azt a fogalmat, hogy vegyes lemez, csak azt, hogy komplex...
- 10.2.1., 3. bekezdés (135.o.) „A litorális üledékek kb. 200 m mélységig keletkeznek, részben a szűkebb értelemben vett partszegélyen, részben pedig a self területén.” Kérdésem: a partszegély nem része a „self”-nek?
- 10.2.2.2., 138.o. 1. bekezdés 4. sor: mit köll értenünk a „konvergenciaöv” fogalmán?
- 10.2.2.3., 138.o., 2. bekezdés utolsó sor: hol van az Észb-beltenger? Hol található ez a név a mai térképeken?
- 139.o. 1. bekezdés: mikor jelent meg az „Atlasz okeanov” meg a „Limits of Oceans and Seas” c. szakkiadvány?
- Az alfejezetekkel kapcsolatban megismétlem a beltengerre vonatkozó kérdésem. Mi annak a meghatározása? Mint „eddig”? Azaz: önálló, jól körülhatárolható medencéje van, és a nyílt óceánhoz vagy valamely nagyobb tengerhez csak szűk szoroson át kapcsolódik. (Pl.: Földközi-, ill. Fekete-tenger). Továbbá: mi az óceán fogalmának meghatározása? Úgy emlékszem: legyen óceáni hátsága tengelyében hasadékvölgygel, önálló óriásmedencéje és áramlásrendszere. Áll ez még?
- „A Világtenger részei”, 147.o. 11-3-1. Mi az az Észb-beltenger, a Rigai-öböl része lenne? Mi az a Japán-, meg az Alaszka-Brit Columbiái-beltenger? Miért Filippino-tenger és Fülöp-szigeteki-beltenger (és viszont)?

11. fejezet: „Az Északi-sarki-óceán komplex leírása”

152.o. utolsó előtti bekezdés: a fönnebb írt „...óceán területén szubdukciós folyamatok nincsenek, így szigetívek és mélytengeri árkok sem... Fejlődése mégis érdekes” Kérdésem: mi az, hogy mégis? Talán éppen ezért! „A tengerfenék-domborzati képződmények segítenek feltárni az egyes fejlődési szakaszokat.” Arról azonban, hogy mennyiben és hogyan, a Szerző a továbbiakban (153.o.) adós marad.

11.1., 153.o. 1. sor; Kérdésem: milyen kerge van a Barents-, a Kara- és a Laptyev-lejtőnek? 2-3. sor: „Az éghajlat kontinentalitása és zordsága az eurázsiai részen K felé fokozatosan növekszik”. Eszerint a Csukcs-tenger és melléke a legszárazföldibb és a legzordabb?

Az átjövőt nem számítva 2. bekezdés 5. sor: „Az árapály magassága K felé egyre jelentéktelenebbé válik.” Hány m-ről mennyi méterre csökken? Illenék odaírni! A Kolimának és a Csaun-öbölbe ömlő folyóknak pedig már mintha nem is igazán delta torkolata lenne!

11.2. „Európai-Északi-tenger”: ezekről a „résztengerek”-ről nagyobb térképeket köllött volna mellékelni, s úgy leírószövegükből kevesebb is elég lenne!

11.2.1. Grönlandi-tenger, 155.o. 2. bekezdés utolsó előtti sor: „földfokig” helyett nem lehetne azt írni, hogy a Gerpir(-)fokig? És a 11-2. ábrán nincs föltüntetve!

Utolsó bekezdés: „meleg éghajlati öv”; a Szerzőnek illenék tudni, hogy eme öv földrajzban elfogadott neve: forró (trópusi) övezet!

156.o. a rész-részfejezet utolsó bekezdése, 1. sor: a bálna meg a cet fogalma miben különbözik egymástól? Továbbá: ha már a Szerző belement az állatvilág jellegzetes nemzetségeinek felsorolásába, hol maradnak a rozmárok?

11.2.2., 157.o. 2. bekezdés, utolsó előtti sor: mit ért a Szerző „központi repedésvölgy”-ön?

3. bekezdés 1-3. sor: „Éghajlati szempontból – mint a Grönlandi-tenger leírásánál is – meg kell említeni, hogy a Norvég- és a Grönlandi-tenger térségében keverednek össze a sarki hideg és a déli meleg éghajlati övből ideáramló óceán víz- és gyakran légtömegek is.” Már megint a déli meleg éghajlati öv...

11.3. Barents-tenger, 157.o. utolsó sor. Lehet-e, hogy a Murmea-tenger e nevet a murmanokról (muromákokról) kapta?

11.6. Laptyev-tenger, 163.o. 1-2 sor: mitől vagy miért védett a „Léna-delta ÉNy-i és DK-i része”?

11.8. Csukcs-tenger, 165.o.: A rész-rész fejezet utolsó, állatvilágra vonatkozó fejezete – hasonlóan az előzőekhez – semmitmondó. A hozzá hasonlókat elhagyni javaslom.

11.10. Kanadai-szigettenger

166-167.o-ra átjövő hosszú bekezdés java olyan térképszövegesítés, amelyet nagyobb ábráról le lehetne olvasni!

167.o. Utolsó előtti bekezdés 1-3. sor: a nevezett szigetek csak „kristályos kőzetekből épülnek föl”? „Hát nem tudom”, mondaná Jirži Menczel... Mert pl. az Ellef Ringnes- és az Axel Hieberg-szigeten terjedelmes gipszvidékek vannak. Igaz, a gipsznek is van kristályos változata....

Utolsó bekezdés, két utolsó sor: mint földrajzos megkérdezem: az említett szigetek (Banks-, Victoria-, Prince of Wales) partjai miért „majdnem függőlegesek”?

- 168.o. 2. bekezdés: a Banks- és Victoria-sziget „sohasem” volt teljesen eljegesedve, sőt alig! Utolsó bekezdés: az 1-9. sorhoz nem ártana térkép!
- 169.o. „Hudson-szoros”, utolsó bekezdés: az Ungvava-félsziget a Labrados-félsziget „fiókfélsziget”-e!
- 11.12. „Hudson-öböl.” A részfejezet utolsó bekezdésében (170.o.): Nem igaz, hogy a Hudson-öböl és környéke mai „domborzata a pleisztocénban a jég munkájának eredményeképpen alakult ki.” Medencéje már a negyedidőszaki eljegesedés előtt is létezett, csak nem volt java vízzel borítva, azaz „eredetileg” is szerkezeti medence-süllyedék volt! Tehát kialakulását nem köszönheti csak „a pleisztocén belföldi jégtakaró eróziós hatásának”....
- 11.15. „Lincoln-tenger.” A rész-részfejezet utolsó előtti bekezdése (174.o.), 3-4 sor: mit ért a Szerző, itt és másutt is „az izosztatikus egyensúlyra való törekvés”-en?
- 12.1. Összefoglalás, Tézisek (175-176.o.) Az első 6 tantételt új tudományos megállapításnak tartom, s ezért elfogadom. A 7-8 tantételt nem minősíthetem új tudományos megállapításnak. A 9. tételt – „Az Északi-sarki-óceán *komplex* leírása” – csak akkor, ha a Szerző e fejezetet észrevételeim figyelembevételével átalakítja. Főntartásokkal, de elfogadom a 10-11. tantételt. Ugyanakkor a 9.8.2.5. „A Nagy világatlasz átdolgozott kiadásának előkészítése (1990-1991) (120.o.) második bekezdésében foglaltakat elfogadnám önálló tételnek.

A függelékéről (1F-75F)

13. 4F o. Ha a Szerző már belement a hosszúság meghatározás hazai XVIII.sz-i kérdésébe, nem feledkezhetett volna meg a csaknem kortárs Mikoviny Sámuel erre vonatkozó munkásságáról!
- 13.2. „A tengerhajózási térképek megjelenése.”
5F o. 2. bekezdés 1-2 sor: tán meg kellene említeni, hogy hogyan került át „Az antik világ földrajzi öröksége... ..az iszlám terjedésével...” és tovább!
- 13.3. 5F o. Mikori Justin Winsor említett munkája?
5F o. Mikori Guillema de Nangis említett műve?
És Nordenskjöldé?
9F o. 2. bekezdés, 4-5 sor: Hogy kell érteni azt a mondatot, hogy „A 16. század elején a portolántérképeket egyenlő foktávolságú szélességi hálóval egészítették ki, ezek azonban nem voltak a mű látható részei”?
- 13.5. 11F o. 1. sor: Értelmezni kellene a „Waggoner” kifejezést! Utolsó sor: éppúgy a „kartus”-ét is!
12F o. továbbá 1. ? vagy 2.? bekezdésben a „roteirók”-ét szintén!
1. vagy 2.? bekezdés: João de Casho műve miért a „hidrográfiai megfigyelések mesterműve”? Hiányzik az indoklás!
18.-19F o. Utolsó, ill. első-utolsó bekezdés: milyen nemzetiségűek az említett szerzők? (Pierre Mortier, Johannes Covens, Cornelius Mortier)
20F o. 2. bekezdésben: mi az az Atlantic Neptune, mikor jelent meg?
- 13.8., 22F o. 2. bekezdés: mi a különbség a regionális és az általános vagy univerzális szigetatlasz között?
- 13.10. 29F o., 1. lábjegyzet: hogyan, honnan lehetnek adatai a 15.sz. első negyedében Christoforo Borri jezsuita atyának a Mexikói-öbölből és a „perui partok”-ról?
Továbbá: mikor élt Athanasius Kircher?

30F o. Ha van belföldi, akkor van külföldi jégtakaró is? E kifejezést a Szerző korábban is használja...

14.1. 32F o. harmadik bekezdés 2. sor: mikor volt a Challenger-katasztrófa?

14.2. 32F o. második (utolsó) bekezdés: mi az a „kótált”?

14.2.1. 34F o. utolsó előtti bekezdés: kérem, értelmezze a Szerző az utolsó előtti bekezdés első és egyetlen mondatát, amely így hangzik: „A tenger fizikai története (sic) című munkájában Marsigli a lioni öböl (sic) mélységviszonyait szemlélteti mélységvonalakkal (sic); az első nyomtatott izobattérképet (sic) ... adta ki 1725-ben.”

14.2.3. 47F o. utolsó sor: hol működik (működött) a Lamont és a Scripps kutatóintézet?

14.2.6. 57F o. első bekezdés, 1. sor: mik azok a „Side Scan Sonarok”?
második bekezdés, 1. sor: mi az a „Seasat”?

58F o. 3. (?) bekezdés eleje: kérem, értelmezze a Szerző itt idézett 2 mondatát: „Az óceánközépi hátságok területére vonatkozó elemzések már korábban kimutatták, hogy a lassú szétsodródású szakaszokat „változatos topográfiájú” domborzat jellemzi (Ez a korral járó kéregkihülés és kéregsüllyedés hatását mutatja.)”

14.2.7.1. 63F o.: első bekezdés 4. sor: ki az a Tollemér?

14.2.7.3. 67F o.: 2 bekezdés utolsó előtti – utolsó sor: mi az értelme az itt idézett mondatnak?: ”Ezek az állítások több pontatlanságot is tartalmaznak.” Az e mondatot megelőzőekben nincsenek állítások! Továbbá miféle pontatlanságokról van szó?...

14.2.7.4. 70F o.: Első bekezdés utolsó előtti sor: mi az a „SCOR”?
Utolsó sor az oldalról: milyen az a „sans serif” típus?

A „Mellékletek”ről (2-31.o.)

Véleményem szerint ilyen formában nem egészen ide valók. Ezért oldalait nem elemzem. Azt azonban meg köll jegyezni, hogy furcsálltam, hogy a „Terminológia” c. részben (2-17 – 2-31.o.) nem szerepel a beltenger, a mellék- és peremtenger fogalma! És itt is zavaró a repedésvölgy megnevezés a hasadékvölgy helyett. Ez utóbbi ugyanis jobban kifejezi, hogy *húzófeszültség* hozza létre!

Az ábrákról

A 140 (vagy 141?) ábra szövegbe szerkesztése szinte „nyomdakészséget” sugall. Méretük – számos közülük túl kicsi, így fölírásaik alig olvashatóak – és minőségük azonban nem mindig. Többségük térkép-térképrészlet, és bár csupán(?) a szemléltetést szolgálják, mégis igen sokról hiányzik a méretarány, amit pedig térképész Szerzőtől számos esetben el lehet várni.

4-3. ábra (21.o.): Olyan kicsi, hogy csak nagyítóval olvasható!

6-1. ábra (43.o.): a Kelet-afrikai-árokrendszer a kőzetlemezek-elmélet szerint nem árok-, hanem hátságrendszer!

6-3. ábra (44.o.): mit jelentenek az ábra bal függőleges és az alsó oldalára írt számok?

6-6 ábra (46.o.): lehetséges-e, hogy valamely pluton dácitból áll? Mi az az óceáni árok? Átnézés nélkül átvett ábra!

6-7. ábra (46.o.): Szintén átnézés nélkül átvett ábra! Kérdések:

1. Hogyan lesz a „passzív kontinensszegély”ből „aktív kontinensszegély”?
(1-2 ábra-tag)
2. Hol van a 4. ábra-tagban az Urál?
- 6-9. ábra (49.o.): Jelmagyarázata alig olvasható, az is csak angolul. Szóval nem Heezen, B.C. – Laughton, A.S. nyomán, hanem az Ő ábrájuk!
- 6-11. ábra ((50.o.): Mi a forrása ennek az ábrának? Mert gondolom a Kuba- meg a Farallon-lemez megnevezés nem a Szerzőtől származik...
- 6-13. ábra (51.o.): Nem lehetett volna teljesen használhatatlanná kicsinyíteni?
- 7-3. ábra (55.o.): Nincs forrás-megjelölés!
- 7-13. ábra (59.o.): Névírás: Ha Új-Skócia, akkor miért New Brunswick és viszont?
- 7-25. ábra (66.o.): Oda köllene írni, hogy az ábra a Föld melyik részét ábrázolja!
- 7-31. ábra (70.o.): Mi az az ábraalíráshoz szereplő „hot spot”?
- 7-43.b) ábra (76.o.): „(A festett változat rossz.)” Miért?
- 7-14. és 7-45. ábra (77.o.): Alig látható, ill. túl kicsi tagokból áll!
- 9-3. és 9-4. ábra (119.o.): Mit ábrázol az 1., ill. a 4. térkép?
- 10-3. ábra (133.o.): Szépen mutatja, hogy ideje lenne a kezdő hosszúsági kört újra Ferron keresztül meghúzni.
- 10-6. ábra (134.o.): Ha Fülöp-szigetek, akkor miért Filippino-lemez?
- 10-7. ábra (134.o.): Ha Antarktika, akkor miért Antarktisi-lemez? (Vagy fordítva (148.a ?): Miért nincs se ábraszáma se ábraalírása a „Világtenger részei” c. térképnek?
- 11-10. ábra (169.o.): A Kanadai-szigettenger határai és fenékdomborzata. Ahogy „Az Északi-sarki-óceán” c. fejezet ábráin általában, itt is hiányzik néhány mélység, ill. magassági adat! Ezek ugyanis a fenékdomborzat jobb érzékelését segítenék!
- 13-1. ábra (6F o.): Hangyaboly ábra. A címe (aláírása) nem jelzi, hogy a Föld melyik részét ábrázolja a térkép; a szélrózsák pedig alig látszanak rajta!
- 13-7. ábra (11F o.): Itt is hiányolom, hogy az ábraalírás nem jelzi, hogy a Föld melyik részéről van szó?!
- 13-14. ábra (17F o.): Ennek helyes ábraszáma 13-15. lenne. Innen kezdve csúszik a számozás, ide értve az ábrákra való hivatkozásokat is!
- 13-22. ábra (21F o.): Ezen az ábrán éppen az nem látható, amiért a Szerző hivatkozik rá!
- 13-30. ábra (26F o.): Hogy köll írni Pátmosz szigete térképkészítője nevét? A szövegben Rosario, az ábraalírásban Rosaccio szerepel.
- 13-33. ábra (27F o.): Magán az ábrán semmi nem látszik abból, amit a szöveg meg az ábraalírás szemléltetni szeretne!
- 13-34. ábra (28F o.): Lásd az előző ábrára vonatkozó észrevételemet.
- 13-35. és 13-36. ábra (28F o.): Az ábrán éppen az nem látszik – vagy csak alig – amit a Szerző szemléltetni szándékozik.
- 14-5. ábra (38F o.): Az ábrán alig látszik az, amit a Szerző szemléltetni akar...
- 14-6. ábra (39F o.): Az ábra mennyiben „Az Északi-Atlanti-óceán térképe”, merthogy az Észak-Atlanti-óceán D-i, 2/3, a Dél-Atlanti-óceán 1/3 része látszik rajta...
- 14-18. ábra (55F o.): Igazából a Föld melyik részét ábrázolja ez a kivágat?

A táblázatokról

- 5-VI. táblázat (34.o.): „Amerikai-középtenger” = (?) az Antilla (Karib)-tenger + Mexikói-öböl?

5-XI. táblázat (40.o.): A táblázat első oszlopából hiányoznak a föltüntetett források kiadásának évszámai!

7-I. táblázat (67.o.): Ha Szund-árok, akkor miért Jávai-, meg Timori-, esetleg fordítva?

9-IV. táblázat (99.o.) második oszlop legvégén: a plató szónak nincs magyar megfelelője?

harmadik oszlop: a „self” angol szónak nincs magyar megfelelője?...

a „sill” szó fordítása lehet „talp” is? Nemcsak „küszöb”?

a tengerekben nincsenek törmelék- csak hordalékkúpok! Mert aprózódás odalenn nincs! Szégyellem magam, hogy a Szerző ezt így leírta!!!

És mi a platean magyarul?

9-V. táblázat (100-102.o.): a repedésvölgnél jobb a hasadékvölgy! Ezt fönnebb már többször jeleztem.

A gully jelent szurdokot? Nem vízmosást, horhost? És a „gordzs” (gorge)?

Hogy jelentheti magyarul a trough, hogy nagymedence? Inkább teknő! És a sill azt, hogy nyeregpon? Meg azt, hogy völgytalp? Honnan veszi a Szerző mindezt?

9-VI. táblázat: lásd a „plató”-ra meg a „repedésvölgy”-re vonatkozó korábbi megjegyzéseimet!

10-I. táblázat (139-146.o.):

139.o.: Miért Irminger-, miért nem Irming-tenger? Eszerint az áramlás is Irminger, nem Irming?

Nem világos továbbá, hogy az Amerikai-középtenger (Miért nem az Amerikaközi-tenger? Lsd: Földközi-tenger), mely tengertagokat foglalja magába? Vagyis – értelmezésem szerint – a Mexikói-öblöt, a Karib (Antilla)-tengert, a Yucatán (Észak-Karibi- v. Cayman-)-tengert és a Bahama-tengert?!

Mitől függ továbbá, hogy mit nevezünk első-, másod- meg harmadrangú peremtengernek valamely tengerrészt?

A Kattegat, meg a Skagerrak nem szoros, hanem „másodrangú peremtenger” (140.o.)? A Bristol-i-csatorna, – ami valójában öböl... – meg a La Manche miért elsőrendű peremtenger?

Miért nem szerepel az Atlanti-óceán jegyzékében a Cadizi-, a Valenciai-, az Oroszlán- meg a Genovai-öböl, meg az Otrantói-szoros? Ezek tán csak negyedrendűek? (141.o.)

Az Atlanti-óceán után miért az Indiai-óceán következik? Az ABC szerint a Csendes-óceán jönne! (141.o.)

A Vörös-tengert nem lehet földközítengernek tekinteni (142.o.)?

Filippino-tenger ↔ Fülöp-szigeteki-beltenger: ez lenne a Földrajzi Névbizottság következetessége? (143.o.)

A Szingapuri-szoros azonos a Maluka szorossal? S ezek „negyedrendű melléktengerek”? Végképp nem értem mitől melléktengerek ezek, miért nem peremtengerek?

145.o.: Micsoda név: Alaszka-Brit Columbiai beltenger (Miért nincs a névben még egy kötőjel?) És mi a kihagyott Cook- meg a La Perouse-szoros és a Vietnami-öböl?

14-I. táblázat (43F o.): Mit értsünk fizikai kutatáson (5. oszlop)?

14-II. táblázat (45F o.): Mit értsünk fizikai kutatáson (5. oszlop)?

Hivatkozások – Forrásjegyzékek

Ha több szerzőre hivatkozunk, az nem ABC szerint helyes. Ha valaki családneve G hanggal kezdődik, de a kérdéskörre vonatkozólag korábban (előbb!) már P hanggal kezdődő családnevű szerző is írt, az utóbbié az elsőbbség! Erre vonatkozó megjegyzéseimet a munkába ceruzával beírtam.

Az „Idézett és felhasznált irodalom” cím furcsa, annak ellenére, hogy a Szerző azonnal odaírja, hogy az idézett irodalmat *-gal jezi... Nem ellenőriztem végig a 16,5 oldalnyi forrásjegyzéket. De, csak például, Természetföldrajzi Kislexikon-omból is idéz? Sehol.... Ugyanekkor Juhász Árpád 1980-ban megjelent „Új geológiai ismeretek a földrajztanításban” c. munkája, amelyből a 6-7. ábrát a Szerző átvette (46.o.), nem csillagos!

Az értekezés írásmodoráról, azaz stílusáról

A Szerző tud világosan és jól fogalmazni. E készségét részben otthonról hozta, másrészt meg a „magyar nyelv és irodalom” tantárgyat neki a gimnáziumban olyanok tanítottak, mint dr. Kabdebó Lóránt és Zimonyi Zoltán (akkor, ha jól emlékszem, még nem volt dr.). Hogy ennek ellenére vagy éppen ezért helyenként hajlamos túl hosszú és bonyolult mondatokat megfogalmazni, jórészt bocsánatos bűn. Azért a legkevésbé megbocsáthatóakat az értekezésben ceruzával jeleztem. Ugyanezt tettem helyenként bántó szóismétléseivel is.

Ami szomorúbb – és nem csak a Szerző rovására írható – azaz olyan idegen szavak, szakkifejezések, fogalmak túlsúlyos használata, amelyeknek – egyelőre – még nem halt el a magyar megfelelője.

Amit ezzel kapcsolatban most önkényszerből megfogalmazok, az a földtudományok bármely ágának művelőire vonatkozik, természetesen tisztelet a (kevés) kivételeknek. Te Márton Matyi! Neked – miközben 4 évig az osztályfenéked voltam és 3 évig – akkor még annyi volt – („Oh szép boldog idő”) tanítottam földrajzot, 4 évig pedig biológiát, mindkettőt úgy, hogy az idegen, meg idegen eredetű ún. tudományos kifejezéseket magyarul is, hogy jutottál oda, hogy értekezésedben a vertikális, horizontális, koordinált, definíció, precíz, korrekció, delegált, profil, stádium, periféria, generalizálás, hipocentrum, epicentrum, litoszféra, korrekt, spreading, intervallum, blokkdiagram, dűne stb. magyar megfelelőit alig vagy egyáltalán – még rokon értelmű szóként sem használod?! (A „stb”-t az értekezésbe ceruzával bejegyezem....) „... miféle ringyók hálójába estél?” Te, a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának tagja!

Tudod-e azt, hogy Te is egy kicsi, összevissza tán még 13-14 millió fős nép értelmiségije vagy? S hogy szaktudásod kiváló művelése mellett kutyakötelességed anyanyelved használata, sőt gazdagítása is! Mert „... árván maradva megrablott birtokán” mondani, tanítani, terjeszteni köll minden magyar értelmiséginek, így Neked is a magyar szakkifejezéseket! Nem „dejkek”-et írni (6.3. ábra), hiszen pl. azt még Bulla Béla úgy tanította és úgy írta, hogy magmaág! (Én is így tanítottam Neked!) Először csak meglévő „rég” jó szakszavaink fognak kiveszni ... és aztán?

Mindez nemcsak a Te hibád. A földtudományok művelői jelentős hányada nem törődik saját anyanyelve szakszókincsével. Tán azt sem tudja, hogy mi ez. Kérlek, Te ne tartozz közéjük! Ezt írja Neked befejezésül volt osztályfőnököd, aki „még mindig Baradlai Richárd...”

Utóirat: Elvárom, hogy bírálatomra adott válaszodban nevezd meg honnan, kitől valók az idézetek!

És persze „Érted haragszom, nem ellened!”

Hevesi Attila

Miskolc, 2010. szeptember 1.

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, if you can print from a windows application you can use pdfMachine.

Get yours now!